

Кучерявий А. О. Предмет і засоби комунікації між суб'єктами управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей / А. О. Кучерявий // Вісник Харківської державної академії культури : збірник наукових праць. – Харків, 2013. – Вип. 41. – С. 285-291.

(фахове видання)

Предмет і засоби комунікації між суб'єктами управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей

Розглянуто проблему недостатньої вивченості системи управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів. Досліджено особливості комунікації між суб'єктами управління. Вивчено такі напрями комунікації: висунення вимог, навчально-рекомендаційний, організаційний, збору інформації, звітування, запиту та інформаційного повідомлення. Враховано специфіку підготовки юристів.

Ключові слова: комунікація, суб'єкти, управління, самостійна робота, студенти юридичних спеціальностей.

Кучерявий А.А. Предмет и средства коммуникации между субъектами управления самостоятельной учебной деятельностью студентов юридических специальностей

Рассмотрена проблема недостаточной изученности системы управления самостоятельной учебной деятельностью будущих юристов. Исследованы особенности коммуникации между субъектами управления. Изучены такие направления коммуникации: выдвижения требований, учебно-рекомендательное, организационное, сбора информации, отчетности, запроса и информационного сообщения. Учтена специфика подготовки юристов.

Ключевые слова: коммуникация, субъекты, управление, самостоятельная работа, студенты юридических специальностей.

Kucheryaviy, Andriy A. The Topic and the Communications of the Management Subjects by Law Students' Self-Learning Activity

The problem of insufficient state of knowledge the management system of future lawyers' self-learning activity is considered. The management subjects' features of communication are investigational. Such directions of communication as advancement of requirements, educational-recommendation, organizational, information gathering, accountability, query and information message are studied. The specificity of training of lawyers takes into account.

Keywords: communication, subjects, management, self-learning work, law students.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток вищої освіти має одним зі своїх векторів збільшення обсягу використання самостійної навчальної діяльності. Це вимагає вивчення нових можливостей реалізації цієї форми роботи. Один з напрямків таких досліджень полягає у вивченні можливостей збільшення ефективності самостійної роботи за рахунок оптимізації системи управління нею, зокрема в навчальних закладах, що здійснюють підготовку юристів. У той же час система управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей є недослідженою науковцями достатньо та не функціонує як окремий об'єкт, що і обумовлює проблему, що вивчається в цій роботі. Дослідження цієї проблеми і, зокрема, вивчення такого аспекту як особливості комунікації між суб'єктами управління дозволять наблизити розв'язання питання щодо створення механізму управління самостійною роботою майбутніх юристів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Здійснення дослідження спирається на роботи, присвячені теоретичним та практичним засадам організації самостійної роботи [1-4] та підготовці фахівців

юридичних спеціальностей [5; 6]. У цих роботах визначено складові самостійної роботи, особливості її проектування та специфічні умови підготовки юристів, зокрема в умовах відомчої освіти.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. У роботі розглядаються аспекти комунікації між суб'єктами системи управління самостійною роботою студентів, що необхідно для розв'язання проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є встановлення напрямів комунікації в системі управління самостійною роботою майбутніх юристів, а відповідними завданнями – вивчення їх змісту та засобів реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Комунікативне середовище системи управління самостійною роботою студентів юридичних спеціальностей містить кілька комунікаційних каналів та характеризується специфічними рисами, обумовленими майбутньою професією студентів. Типовий для цивільних навчальних закладів процес організації роботи факультетів, кафедр та студентів не є ідентичним для відомчої освіти, зокрема Міністерства внутрішніх справ України. Військова специфіка таких навчальних закладів вимагає поєднання в роботі суб'єктів навчального процесу елементів освітньої та правоохоронної діяльності, що позначається на характері внутрісистемної комунікації. Ця обставина має бути врахованою при розгляді як форм, так і змісту комунікації між представниками ректорату, деканату, кафедри і студентів (курсантів).

Основні змістовні аспекти комунікації в системі управління самостійною роботою студентів можна поділити на кілька груп в залежності від призначення використання комунікативного каналу. Перша з них охоплює ті елементи комунікації, в яких інформація, надана іншим суб'єктам, містить елемент **вимоги**. Такими є документи, представлені в формі наказу, розпорядження, рішення колегіального органу (вченої або

методичної ради, засідання кафедри), які перебувають у обігу в мікросистемах «ректорат-деканат-кафедра», «деканат-кафедра-студент», «кафедра-студент». Предметами таких документів можуть виступати вимоги до стандартів навчання, форм, змісту та якості навчальної документації, проектування самостійної роботи, підготовки методичного забезпечення, організації самостійної навчальної діяльності студентів юридичних спеціальностей, звітування підлеглих суб'єктів управління, їх заохочення та покарання тощо. Зазначені вимоги в деяких аспектах суттєво відрізнятимуться в ситуаціях підготовки цивільних юристів та курсантів. Оскільки, наприклад, аспект організації самостійної роботи вимагає врахування резерву вільного від навчальних занять часу майбутніх фахівців. Зокрема, навчальний день студента є умовно нормованим (прив'язаним лише до розкладу занять та графіку роботи бібліотеки, навчальних приміщень, консультацій викладачів), а курсанта – повністю нормованим. Майбутній працівник правоохоронних структур, особливо першокурсник, за регламентом денного розпорядку не тільки навчається, а й харчується, виконує господарчі роботи, в окремі дні несе службу в добовому наряді тощо. Таким чином, час, який курсант використовує на самопідготовку, є обмеженим та не завжди зручним для погодженої роботи викладача з майбутнім правоохоронцем, що і обумовлює організаційні труднощі системи управління.

Другим напрямком комунікації є **навчально-рекомендаційний**. Основними завданнями системи управління самостійною роботою в контексті його використання є:

- формування педагогічних знань у викладачів, що не мають педагогічної освіти (в системі підготовки юристів – таких більшість), щодо значущості закономірностей та методів самостійної навчальної діяльності, особливостей її організації та ін.;

- навчання науково-педагогічних працівників технології проектування самостійно роботи студентів;

- забезпечення викладачів інформацією щодо складових методичного забезпечення;
- інструктування суб'єктів управління самостійною роботою студентів щодо критеріїв оцінювання якості роботи, форм та термінів звітування;
- формування в студентів навчальних знань і умінь;
- розповсюдження кращого досвіду проектування та організації самостійної роботи.

Реалізація цих завдань можлива шляхом проведення навчальних занять, інструктажів, семінарів, конференцій, видання друкованих та електронних навчальних посібників і рекомендацій тощо. Досвід Донецького юридичного інституту МВС України свідчить, що формування в студентів навчальних знань і умінь успішно відбувається в разі введення дисципліни «Основи самостійної навчальної діяльності».

Третя складова комунікативної діяльності системи управління самостійною роботою студентів відповідає її **організаційному** напрямку, в межах якого розв'язуються завдання інформування студентів щодо можливостей використання навчальної бази закладу освіти, переліку завдань самостійної роботи з кожної дисципліни, вимог до їх виконання, зв'язку з викладачем, звітування та, в окремих випадках виконання завдань. Виконавцем інформування студентів про наявність інфраструктурних та технічних можливостей навчального закладу щодо виконання самостійної роботи, яке відбувається, як правило, в ході загальних зборів є, в першу чергу, деканат. Ним визначаються і часові можливості виконання курсантами самостійної роботи, як складової порядку денного майбутнього правоохоронця. Інші визначені завдання організаційної діяльності системи управління вирішує кафедра через індивідуальні та групові консультації, підготовку методичних матеріалів, використання Internet-технологій (наприклад, сторінки навчальної дисципліни на сайті навчального закладу). Дуже ефективним, на нашу думку, могла би стати Internet-сторінка саме самостійної роботи, оформленням та наповненням якої займалися би деканат

і кафедри сумісно. На цій сторінці на кожний день (тиждень) мають бути представлені завдання самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни. Маючи таку інформацію, студент зможе планувати свою роботи, викладач – вимагати від нього відповідального ставлення та результатів, а деканат – контролювати стан організації самостійної навчальної діяльності на факультеті.

Четвертим напрямком комунікативної діяльності системи управління є **збір інформації** про стан функціонування самостійної роботи з метою внесення своєчасних коректив та підсумкового узагальнення. Складовими цієї інформації є загальна поточна та підсумкова успішність студентів, стан виконання ними саме самостійної роботи, повнота створених методичних, інфраструктурних та технічних умов самостійної навчальної діяльності. Відповідні запити ректорат готує до деканату, факультет до кафедри та студентів, а викладачі вивчають ці питання при спілкуванні з майбутніми фахівцями. Реалізація збору інформації відбувається з використанням друкованих чи електронних опитувальників, анкет, у ході безпосереднього спілкування, при отриманні відгуків щодо умов вивчення навчальних дисциплін тощо. Наприклад, у 2011/12 році вивчалася думка курсантів і студентів Донецького юридичного інституту за підсумками вивчення навчальної дисципліни «Основи самостійної навчальної діяльності» щодо її ефективності та організації. У межах питання «Що на Вашу думку доцільно було би змінити у вивченні ОСНД задля більшої ефективності цього курсу?» 8 респондентів зі 190 осіб у частині організації викладання запропонували збільшити кількість практичних занять, а в частині приділення уваги певним темам курсу – 7 відзначило потребу в приділенні більшої уваги реферату та курсовій роботі. Інші відмічені позиції мали поодинокий характер, що і не дивно, оскільки на запитання «Чи задоволені Ви рівнем навчальних знань і умінь, набутих у ході вивчення ОСНД?» відповіли «так» – 174 особи, «частково так» – 15, «ні» – 0, не надав відповідь – 1 студент. На запитання «Чи зручно Вам користуватися теоретичним матеріалом з тем курсу ОСНД

на сторінці дистанційного навчання інтернет-сайту інституту?» зі 145 респондентів 124 відповіли «так» (85,5%), 5 – «частково», 9 – «ні», 7 – не заходили на сайт. Ті курсанти і студенти, які частково та негативно оцінили зручність користування теоретичним матеріалом, як правило, зазначали причини своїх відповідей, що було важливим для викладача. На запитання «Чи зручно та зрозуміло для Вас організовано на сторінці дистанційного навчання інтернет-сайту інституту самостійну (позааудиторну) роботу з ОСНД: визначено контрольні питання й інші завдання, необхідні для підготовки до групових занять; визначено завдання на роботу з бібліотечними каталогами; визначено завдання на написання рефератів?» відповіли «так» 137 осіб (94,5%), 7 респондентів надали інші відповіді. Це свідчило про високу якість організації викладання курсу.

П'ятим елементом комунікативної діяльності системи управління є **звітування** її суб'єктів за результатами власної діяльності. Зокрема перед початком семестру кафедра має звітувати перед керівництвом факультету щодо виконання вимог проектування кожної з тем навчальних дисциплін. До звіту, який доцільно виконувати у вигляді таблиці, має відноситися: визначення навчальної дисципліни, певної теми, порядок чергування навчальних занять і модулів самостійної роботи, їх цілі, зміст завдань, форми звітності та терміни виконання, методичні умови забезпечення модулів самостійної роботи.

Звіт деканату про стан функціонування самостійної роботи на факультеті має містити такі складові:

- 1) щодо кожної навчальної дисципліни: показники середньої успішності студентів на групових заняттях, середня кількість незадовільних оцінок, пропусків без поважних причин в навчальній групі за заняття;

- 2) загальний стан організації самостійної підготовки до групових занять з різних предметів: наявність завдань підготовки, забезпеченість організаційних умов виконання самостійної роботи (методичне забезпечення,

навчальна література, технічні засоби навчання, достатність часу для виконання завдань);

3) детальна характеристика стану організації самостійної підготовки до групових занять з навчальних дисциплін з найнижчою успішністю, найбільшою кількістю незадовільних оцінок, пропусків без поважних причин в навчальній групі, та з навчальних дисциплін, де існують наявні недоліки в організації самостійної роботи, за такими позиціями:

- стан забезпеченості студентів навчальною літературою, іншими засобами навчання, необхідними для виконання самостійної роботи;

- характеристика змісту методичного забезпечення модулів самостійної роботи, призначених для підготовки до групових занять (наявність теоретичної частини, чіткого формулювання завдань, вимог щодо їх виконання, форми звітності, критеріїв оцінювання тощо);

- технічне забезпечення умов виконання самостійної роботи (наявність навчальних аудиторій, комп'ютерної та оргтехніки, доступність до неї тощо);

- відповідність часу, передбаченого на виконання завдань самостійної роботи, бюджету часу, вільного від навчальних занять та інших заходів, до яких залучаються студенти (особливо це стосується курсантів);

4) пропозиції щодо покращення стану організації та виконання самостійної роботи на факультеті.

Шостим елементом комунікації в системі управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей є **запит** суб'єктів нижньої ланки до відповідних керівників, який виконує функцію зворотнього зв'язку та відбувається в разі актуальних потреб, яких неможливо розв'язати власними зусиллями. Якщо мова йде про мікросистему «викладач-студент (суб'єкт самоуправління)», то майбутні фахівці використовують традиційні канали спілкування (консультації) та нові для практики вищої школи – форуми на навчальних сайтах. Останній варіант є зручним у разі, якщо спілкування через мережу Internet є традиційним та впорядкованим, наприклад, викладач біля комп'ютера кожного дня очікує

запитання з 17.00 до 18.00. Традиційні консультації залишаються актуальними, проте в разі навчання саме курсантів їх графік кафедра має погоджувати з факультетом через можливість залучення майбутніх правоохоронців до будь-яких заходів.

Такі суб'єкти управління як кафедра та факультет здійснюють запити до керівних органів за допомогою традиційних засобів: усних запитів, заяв та доповідних записок (рапортів). Їх причинами, як правило, можуть бути незадовільні інфраструктурні та технічні умови, нестача навчальної літератури, потреба у виготовленні методичних матеріалів тощо.

Реалізація сьомого напрямку комунікативної діяльності суб'єктів системи управління самостійною роботою студентів полягає в **інформаційних повідомленнях**. Зокрема викладачі повідомляють результати виконання навчальних завдань, графіки консультацій, перелік заборгованостей студентів. Працівники деканату здійснюють повідомлення щодо результатів навчання на факультеті, зокрема в аспекті самостійної роботи, якості проектування і підготовки методичного забезпечення різними кафедрами, умов, що створюються на факультеті для виконання самостійної роботи. Подібну інформацію надає і ректорат, але в масштабах навчального закладу. Певні повідомлення з боку ректорату стосуються семінарів, конференцій, конкурсів «Кращий викладач», «Краща кафедра», наказів про заохочення та покарання окремих посадовців тощо.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, комунікативна діяльність суб'єктів системи управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей містить сім окремих напрямів: висунення вимог, навчально-рекомендаційний, організаційний, збору інформації, звітування, запиту та інформаційного повідомлення. Зазначені напрями комунікації реалізуються з використанням різних за змістом призначенням засобів документального, усного спілкування, а також з використанням комп'ютерних та інформаційних технологій. Результати цього дослідження є

необхідними для встановлення системних складових механізму управління самостійною роботою майбутніх юристів.

Список використаної літератури

1. Жуков А.Е. Организация самостоятельной работы студентов в высшей школе. Дидактические средства, технологии, программы: монография / А.Е. Жуков, А.В. Симоненко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004, – 220 с.
2. Кучерявий А.О. Проектування самостійної роботи студентів юридичних спеціальностей: навч. посіб. / А.О. Кучерявий, М.Л. Шелухін, В.В. Кадала та ін.; За заг. ред. А.О. Кучерявого. – Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. – 200 с.
3. Малихін О.В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів : дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 / О.В. Малихін; Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий ріг, 2009. – 504 с.
4. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : Монографія / М.М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с.
5. Юридическая педагогика : Учебник для студентов вузов / за ред. В.Я. Кикотя, А.М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 895 с.
6. Яворська Г.Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: Монографія. – Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.